

NBP

Narodowy Bank Polski

Edukacja NBP

www.nbp.pl/edukacja

PODSTAWY PRZEDSIĘBIORCZOŚCI

SCENARIUSZ LEKCJI
DLA UCZNIÓW SZKÓŁ
PONADPODSTAWOWYCH

Rola pieniądza w gospodarce

Cele lekcji:

Uczeń:

- wyjaśnia znaczenie terminów: pieniądź, siła nabywcza pieniądza,
- omawia ewolucję pieniądza,
- wymienia, rozróżnia i charakteryzuje formy pieniądza,
- wymienia i charakteryzuje funkcje i cechy pieniądza,
- omawia przyczyny zmiany wartości pieniądza, czyli jego siły nabywczej,
- opisuje, jak zmienia się siła nabywcza pieniądza, podając czynniki wpływające na jej zmianę (inflacja i in.),
- wskazuje sposoby zabezpieczenia pieniądza,
- wymienia podmioty biorące udział w ruchu okrężnym (obiegu) pieniądza w gospodarce,
- objaśnia podstawy ruchu okrężnego pieniądza w gospodarce rynkowej,
- aktywnie uczestniczy w uzupełnianiu kart pracy,
- dokonuje oceny pracy zespołu i własnej.

Słowa kluczowe:

pieniądz, istota pieniądza, siła nabywcza, moneta, pieniądź papierowy, pieniądź bezgotówkowy, pieniądź elektroniczny, barter, ruch okrężny pieniądza

Metody i sposoby realizacji:

- elementy pogadanki,
- praca z tekstem źródłowym,
- dyskusja,
- burza mózgów dotycząca form, funkcji i cech pieniądza,
- praca indywidualna, praca zespołowa.

Materiały dydaktyczne:

- laptop, rzutnik,
- foliogramy lub plansze,
- zasoby internetowe,
- tablica lekcyjna, kreda lub arkusze papieru, mazaki, taśmy klejące,
- monety, banknoty, karty płatnicze,
- animacja *Rola pieniądza w gospodarce* na temat ruchu okrężnego pieniądza w gospodarce,
- załącznik 1. Ewolucja form pieniądza. Krótka historia pieniądza,
- załącznik 2. Ruch okrężny pieniądza w gospodarce rynkowej,
- karta pracy 1. Formy pieniądza,
- karta pracy 2. Analiza obiegu pieniądza,

-
- karta pracy 3. Zabezpieczenia pieniądza,
  - karta pracy 4. Propozycja zadań dodatkowych dla ucznia.

Czas trwania zajęć:

2 godziny dydaktyczne

Uwaga:

Aranżacja sali – krzesła ustawione w grupach ułatwiają pracę 5 zespołów uczniów.

Przebieg zajęć:

Część wprowadzająca

Pieniądz to jedna z tych rzeczy, z którymi człowiek ma kontakt już od dzieciństwa. Bez pieniędzy nie jest możliwe zaspakajanie najważniejszych życiowych potrzeb (jedzenie, mieszkanie) ani doświadczanie przyjemności (wyjście do kina, teatru itp.). Za wynalazców pieniądza uznaje się Fenicjan, chociaż najnowsze wyniki badań poddają to w wątpliwość. Pieniądz pojawił się wraz z rozwojem cywilizacji jako wygodny pośrednik wymiany. Wraz z upływem wieków zmieniały się formy i funkcje pieniądza.

Część główna

1. Od barteru po pieniądz elektroniczny – ewolucja form pieniądza

- Nauczyciel rozpoczyna zajęcia od poproszenia uczniów o wyjęcie drobnych monet, banknotów lub kart płatniczych i przyjrzenia się im, a następnie zadaje pytania:

Z czym kojarzą się wam pieniądze? Odpowiedzi uczniów zapisywane są na połowie tablicy lub na arkuszu papieru.

Nauczyciel wspomina o soli, będącej kiedyś substytutem pieniądza. Stąd angielskie słowo „salary” – wypłata. Kiedyś kilkadziesiąt kilogramów soli można było wymienić na kilka wsi. W Polsce niegdyś posługiwano się również bursztynem, miedzią czy srebrem.

- Następne pytanie skierowane do uczniów:

Do czego służą pieniądze? Odpowiedzi uczniów zapisywane są na połowie tablicy.

- Kolejne polecenie nauczyciela:

Połącz liniami informacje znajdujące się po różnych stronach tablic, które są związane ze sobą (wiele informacji może się pokrywać).

Sugerowane uzupełnienie nauczyciela:

Czym jest pieniądź? Chcąc zdefiniować pieniądź, w pierwszej chwili myślimy o banknotach i monetach. Uważamy je za pieniądź, ponieważ są płynne. Nauczyciel wyjaśnia, czym jest płynność i podkreśla, że pieniądź jest aktywem o najwyższym stopniu płynności, wyższym niż np. inne rodzaje aktywów, takie jak: akcje, obligacje, samochód czy nieruchomości. Fakt, że pieniądź jest aktywem o najwyższej płynności, przesądza o jego istocie. Oznacza to, że pieniądź jest zawsze akceptowany jako środek płatniczy i w każdej chwili może być wykorzystany do realizacji bieżących transakcji i płatności. Choć nikt nie zaprzecza, że banknoty i monety służą do tego celu, w dzisiejszych czasach istnieje wiele innych rodzajów aktywów (majątku) o wysokiej płynności, które można łatwo wymienić na gotówkę lub dokonać nimi płatności niewielkim kosztem. Są to na przykład niektóre rodzaje lokat bankowych.

- Wprowadzenie definicji terminów: pieniądź, istota pieniądza, moneta, pieniądź papierowy.

Pieniądź – powszechny środek płatniczy przyjmowany w zamian za towary i usługi lub służący do regulowania zobowiązań, w tym podatkowych. Współcześnie funkcję pieniądza pełni przede wszystkim gotówka w obiegu (znaki pieniężne emitowane przez bank centralny) oraz środki na rachunkach w bankach komercyjnych.

Skonfrontowanie wypracowanych definicji ze słownikiem podstawowych pojęć ekonomicznych.

- Nauczyciel nawiązuje do historii pieniądza (można zaproponować uczniom komiks Centrum Pieniądza NBP „Na tropach złotego”: <https://www.nbp.pl/home.aspx?f=/edukacja/zasoby/komiksy/na-tropach-zlotego.html>, pracę z podręcznikiem lub **załącznikiem 1**).

Uzupełnienie nauczyciela:

Historyczne formy pieniądza znacząco się zmieniały. Nie zawsze istniały pieniądze papierowe czy lokaty bankowe. Gdy w czasach historycznych ilość produktów uzyskiwanych z łowiectwa czy rolnictwa zaczęła przewyższać potrzeby samych wytwórców, pojawiła się potrzeba wymiany.

- Nauczyciel prezentuje formy pieniądza i omawia je.

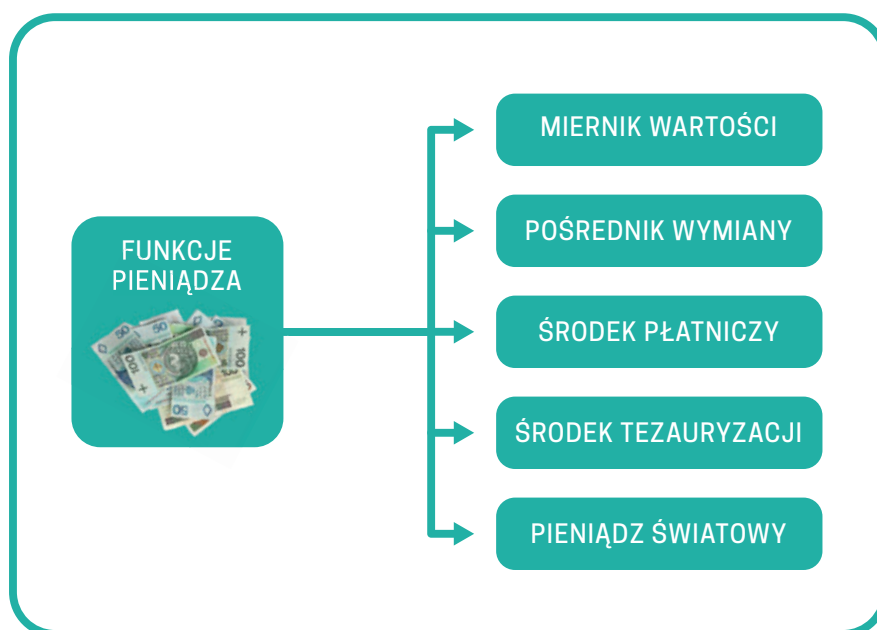

- Następnie nauczyciel dzieli klasę na 5 zespołów, których liderzy losują karty pracy z poleceniami (karta pracy 1.). Uczniowie podczas pracy mogą korzystać z dostępnych źródeł informacji, a ich zadaniem jest odszukanie i wypisanie informacji na temat wylosowanej formy pieniądza. Nauczyciel rozwiesza arkusz papieru, na którym chronologicznie (według ewolucji form pieniądza) zespoły przyklejają swoje prace, a liderzy prezentują opracowane materiały.

2. Funkcje i cechy pieniądza

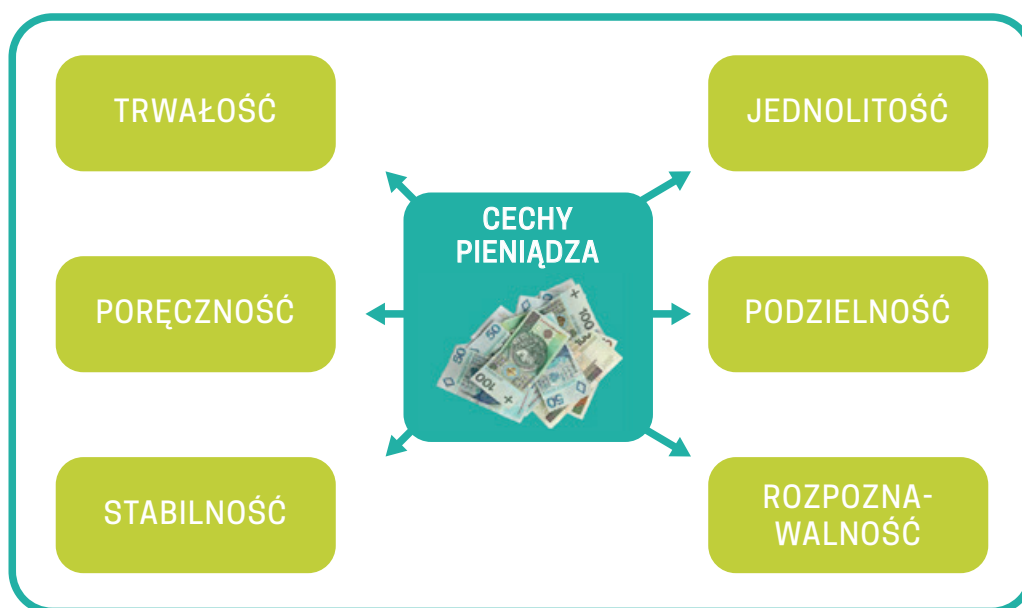
- Nauczyciel przedstawia funkcje pieniądza na foliogramie lub planszy oraz omawia je wspólnie z uczniami.

5 podstawowych funkcji pieniądza, bez względu na formę, w której występuje:

- ▶ **Miernik wartości** – wszystkie towary i usługi są przeliczane na pieniądze w celu umożliwienia ich porównywalności w czasie i przestrzeni (na różnych rynkach).
- ▶ **Pośrednik wymiany** – pieniądz uczestniczy w transakcjach wymiany na towar, ograniczając funkcjonowanie barteru w gospodarce.
- ▶ **Środek płatniczy** – ma powszechne zastosowanie w regulacji zobowiązań, dzięki czemu możliwe jest odroczenie płatności w czasie i korzystanie z kredytu.
- ▶ **Środek tezauryzacji** – umożliwia gromadzenie bogactwa w formie pieniędzy.
- ▶ **Pieniądz światowy** – niektóre waluty, np. dolar i euro, służą jako pieniądz światowy; są honorowane niezależnie od granic i krajów.

- Nauczyciel przedstawia cechy pieniądza i omawia je, wykorzystując tablicę interaktywną i rzutnik.

Pieniądz, niezależnie od formy, w której występuje, ma kilka ważnych właściwości zwanych cechami pieniądza. Należą do nich:

- ▶ **stabilność** – wartość pieniądza nie powinna podlegać dużym wahaniom w czasie,
- ▶ **poręczność** – pieniądz powinien być łatwy w użytkowaniu,
- ▶ **trwałość** – materiał, z którego jest wykonany pieniądz, powinien być trwały,
- ▶ **jednolitość** – pieniądze (monety lub banknoty) o takich samych nominałach powinny mieć jednakową wartość,
- ▶ **podzielność** – pieniądz powinien być podzielny na mniejsze jednostki,
- ▶ **rozpoznawalność** – pieniądze powinny być łatwo rozpoznawalne oraz trudne do podrobienia.

3. Ile wart jest pieniądz?

Wartość pieniądza mierzy się jego siłą nabywczą. Kiedy rosną ceny, zmniejsza się liczba towarów i usług, które można nabyć za tę samą sumę pieniędzy – maleje więc ich siła nabywcza. Natomiast gdy ceny spadają, ma miejsce sytuacja odwrotna. Pieniądz jest więc wart tyle, ile można za niego kupić towarów i usług.

4. Ruch okrężny pieniądza w gospodarce

Obieg pieniądza w gospodarce, czyli jego ruch okrężny, jest procesem przemieszczania się pieniądza pomiędzy różnymi podmiotami, takimi jak: przedsiębiorstwa, gospodarstwa domowe, banki, państwo i zagranica. W różnych miejscach ruchu okrężnego pieniądza, nie zmieniając swojej istoty, odgrywa – jak aktor – różne role. Raz jest dochodem, raz wydatkiem, innym razem oszczędnością zamienianą przez bank

---

w inwestycje, a jeśli włączymy do obiegu państwo, pieniądź w postaci podatków zamienia się w wydatki rządowe i transferowe. Obieg pieniądza może odbywać się w obrębie kraju lub poza jego granicami, gdy dotyczy operacji międzynarodowych. Generalnie rzecz biorąc, dotyczy transakcji kupna – sprzedaży towarów i usług oraz regulowania należności i zobowiązań.

- Ruch okrężny pieniądza w gospodarce – praca z materiałem ilustracyjnym, praca zespołowa.

Nauczyciel wyjaśnia, że ruch okrężny w gospodarce polega na przepływie realnych strumieni dóbr i czynników wytwórczych między podmiotami gospodarczymi w zamian za dokonywane płatności. Owe płatności przybierają raz postać dochodów, jeśli są wypłacane przez pracodawcę pracownikowi, innym razem przybierają postać wydatków, jeśli pracownik staje się konsumentem i dokonuje zakupu dóbr i usług. W jedną stronę przepływają więc dobra i usługi oraz czynniki wytwórcze, natomiast w odwrotną stronę płyną dochody i wydatki (wykorzystanie załącznika 2). Uczniowie wspólnie z nauczycielem oglądają rozbudowany schemat i oglądają animację.

- Analiza obiegu pieniądza – analiza przypadku

Nauczyciel przedstawia przykład:

Analiza obiegu pieniądza – zakup chleba w sklepie.

Pieniądze wydane na zakup chleba w sklepie po odjęciu marży pobranej przez sprzedawcę trafiają do właściciela piekarni. Właściciel piekarni część przychodu przeznaczają na płacę dla zatrudnionego piekarza, a za resztę kupuje mąkę potrzebną do produkcji chleba od dostawcy, który uzyskał ją po odpowiedniej przeróbce zboża kupionego u rolników. W efekcie część pieniędzy wydanych przez nas na zakup chleba trafia po pierwsze do właściciela piekarni w postaci marży, czyli jego zysku, po drugie do piekarza w postaci wynagrodzenia za pracę i po trzecie do rolników uprawiających zboża. Wszyscy oni w którymś momencie stają się konsumentami i swoje dochody zamieniają na wydatki i tak zamyka się krąg dochodów i wydatków. W tak uproszczonym rozumowaniu zakładamy, że nikt nie oszczędza, tylko wydaje wszystkie swoje dochody.

Nauczyciel dzieli klasę na 5–6 zespołów, wyznacza liderów i rozdaje **karty pracy 2**. Liderzy grup losują kartki z przykładami i przystępują do pracy. Po zakończeniu liderzy prezentują na forum wyniki pracy zespołu. Nauczyciel ocenia prace.

- Rola państwa w ruchu okrężnym pieniądza – elementy pogadanki

Nauczyciel podkreśla, że prezentowany schemat obiegu okrężnego w gospodarce jest dużym uproszczeniem, gdyż nie uwzględnia udziału państwa, pomija wymianę handlową z innymi państwami i zakłada, że całość dochodów gospodarstw domowych jest wydawana na zakup dóbr i usług.

Pytania skierowane do uczniów:

1. W jaki sposób państwo może uczestniczyć w tym obiegu?

Sugerowana odpowiedź:

Państwo włącza się do ruchu okrężnego pieniądza w gospodarce: pobiera podatki, wyprowadzając część pieniędzy z obiegu i przeznaczając je na ochronę zdrowia, edukację, obronę, administrację oraz na zakup dóbr i usług na rynku – strumień pieniędzy wraca więc na rynek w postaci wydatków rządowych. Innym kanałem, za pomocą którego pieniądze z podatków wracają do obiegu, są tzw. wydatki transferowe, np. program 500+, które stanowią dodatkowy dochód rodzin wychowujących dzieci.

2. Na czym polega zjawisko powrotu do obiegu pieniędzy z gospodarstw domowych?

Sugerowana odpowiedź:

Część pieniędzy w formie oszczędności gromadzonych przez gospodarstwa domowe za pośrednictwem systemu bankowego wraca do obiegu w postaci kredytów dla przedsiębiorstw i ludności. System bankowy, szerzej – rynek kapitałowy – zamienia oszczędności w inwestycje.

3. Jaką rolę odgrywa handel zagraniczny w obiegu okrężnym pieniądza?

Sugerowana odpowiedź:

Część wytworzonych produktów jest eksportowana za granicę i ilość pieniądza w gospodarce zwiększa się. Jeśli import towarów jest wyższy od eksportu, to ilość pieniędzy w obiegu może chwilowo ulec zmniejszeniu. Dla gospodarki korzystne jest, aby ta ilość była względnie stała. Oznacza to równowagę w obrotach handlu zagranicznego, czyli eksport równa się importowi.

Nauczyciel podkreśla, że dla gospodarki rynkowej ważna jest również szybkość obiegu pieniądza. Im jest ona większa, tym więcej transakcji kupna i sprzedaży dochodzi do skutku przy danej ilości pieniądza. Im szybciej krąży pieniądz, tym mniej go potrzeba do przeprowadzenia takiej samej liczby transakcji. Nadmiar pieniądza w gospodarce jest jednak dla niej mało korzystny, gdyż istnieje wtedy ryzyko inflacji.

Część podsumowująca

Dyskusję kończy się wnioskami, które można zapisać na arkuszu lub tablicy:

- Pieniądz jest powszechnie akceptowanym środkiem płatniczym, ułatwiającym proces wymiany towarów i usług.
- Pieniądz jest trudny do podrobienia, łatwy do przenoszenia oraz podzielny na mniejsze jednostki.
- Pieniądze pełnią w życiu człowieka kilka ważnych funkcji.

Nauczyciel proponuje uczniom wycieczkę/warsztaty w Centrum Pieniądza NBP i w Krakowskim Salonie Ekonomicznym lub zachęca uczniów do samodzielnego odwiedzenia placówek edukacyjnych NBP.

Zadanie domowe:

Po zapoznaniu się z formami zabezpieczeń banknotów wypełnij **kartę pracy 3**, oznacz i podpisz rodzaje zabezpieczeń na banknocie bez korzystania z dostępnych źródeł.

Oczekiwane rezultaty:

Uczeń:

1. Wymienia formy, funkcje i cechy pieniądza.
2. Ocenia ważność pieniądza w gospodarce.

Bibliografia:

1. Błaszczński A., Słownik pojęć ekonomicznych, Szkoła Zarządzania Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 1995.
2. Kaźmierczak A., Polityka pieniężna w gospodarce rynkowej, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2000.
3. Mierzejewska-Majcherek J., Podstawy ekonomii, Difin, Warszawa 2004.
4. Nojszewska E., Podstawy ekonomii, WSIP, Warszawa 2018.
5. Urbaniak P., Podstawy ekonomii – podręcznik. Mikroekonomia i makroekonomia, EMPI2, Warszawa 2010.
6. Schaal P., Pieniądz i polityka pieniężna, PWE, Warszawa 1996.

Netografia:

1. www.ecb.europa.eu/home/pdf/students/booklet_pl.pdf
2. www.nbp.pl/home.aspx?f=/banknoty_i_monety/banknoty_obiegowe.html

---

Załącznik 1. EWOLUCJA FORM PIENIĄDZA. KRÓTKA HISTORIA PIENIĄDZA

Materiał pomocniczy dla nauczyciela

Wraz z upływem czasu zmieniał się charakter towarów, które pełniły funkcję pieniądza. Powszechnie uważa się, że to, co z czasem stawało się główną funkcją tych towarów, nie zawsze było ich pierwotnym przeznaczeniem. O wyborze danego towaru decydowała łatwość i wygoda przechowywania, wysoka wartość przy stosunkowo niskiej wadze oraz łatwość przenoszenia i trwałość. Dobra charakteryzujące się tymi cechami łatwo było wymieniać, więc z czasem zaczęły być akceptowane jako pieniądz. Ewolucja pieniądza zależy zatem od wielu czynników takich jak znaczenie handlu w danej gospodarce i etap jej rozwoju.

Płacidła (pieniądz towarowy)

Wśród towarów, które pełniły rolę płacideł, znajdują się między innymi wampumy (sznury koralu z muszelek) Indian amerykańskich, jaskrawe muszle z Indii zwane kauri, zęby wielorybów na wyspach Fidżi, tytoń w Ameryce Północnej w czasach kolonialnych, kamienne kręgi na wyspie Yap na Pacyfiku albo papierosy i alkohol w powojennych Niemczech.

Pieniądz metalowy

Odpowiedzią ludzi starożytnych na niedogodności związane z używaniem psujących się dóbr jako środka wymiany był pieniądz metalowy. Nie wiadomo dokładnie, gdzie i kiedy po raz pierwszy użyto w tym celu metalu. Wiadomo jednak, że pieniądz metalowy był stosowany około 2000 r. p.n.e. w Azji, choć prawdopodobnie nie miał jeszcze wtedy znormalizowanej wagi ani wartości gwarantowanej przez władzę. Stosowano wówczas grudki lub sztabki złota i srebra, które łatwo było transportować, nie podlegały rozkładowi jak substancje organiczne i stosunkowo łatwo było je podzielić. Można je było również przetopić na biżuterię.

Monety metalowe

Jedne z pierwszych monet o znormalizowanej i gwarantowanej wartości pojawiły się w Europie. Grecy zaczęli stosować srebrne monety około 700 r. p.n.e.; pierwszymi greckimi miastami-państwami, które biły własne monety były Egina (595 r. p.n.e.), Ateny (575 r. p.n.e.) i Korynt (570 r. p.n.e.). Zawartość srebra w ateńskiej drachmie, przedstawiającej wizerunek sowy, pozostawała niezmienną przez niemal 400 lat. Greckie monety były więc szeroko stosowane (do ich upowszechnienia przyczynił się Aleksander Wielki). Archeologowie znajdują je na terenach od Hiszpanii po Indie. Rzymianie, którzy wcześniej stosowali jako pieniądz niewygodne płyty z brązu zwane aes signatum, przejęli od Greków wynalazek oficjalnej monety i jako pierwsi zastosowali system bimetaliczny, na który składały się srebrne denary i złote aureusy. Za czasów cesarza Nerona, w I w. n.e. zaczęto obniżać zawartość metalu szlachetnego w monetach. Cesarskie mennice coraz częściej zastępowały złoto i srebro innymi metalami w celu sfinansowania olbrzymiego deficytu cesarstwa. Wraz ze spadkiem faktycznej wartości monet ceny dóbr i usług zaczęły rosnąć. Ten ogólny wzrost cen mógł być jedną z przyczyn, które doprowadziły do upadku zachodniego cesarstwa rzymskiego. Bardziej stabilny wschodniorzymski solid, wprowadzony przez Konstantyna Wielkiego

---

w IV w. n.e., zachował swą pierwotną wagę i zawartość metalu szlachetnego aż do połowy XI w., zyskując dzięki temu reputację, która pozwoliła mu pełnić funkcję najważniejszej monety w handlu międzynarodowym przez pięć stuleci. Monety bizantyjskie były wykorzystywane jako pieniądz międzynarodowy; archeologowie odnajdują je nawet na terenach tak odległych jak góry Ałtaj w Mongolii. W połowie XI w. bizantyjska gospodarka pieniężna załamała się i zastąpił ją nowy system, który funkcjonował przez cały wiek XII, aż do podboju Konstantynopola przez krzyżowców w 1204 r. Wtedy historia grecko-rzymskiego systemu monetarnego dobiegła końca. Grecy i Rzymianie rozpowszechnili zwyczaj stosowania monet oraz wiedzę techniczną na temat ich bicia na ogromnym obszarze. W średniowieczu dominującym środkiem płatniczym były bite lokalnie monety złote i srebrne, jednak coraz częściej pojawiały się również monety miedziane. W 793 r. n.e. Karol Wielki zreformował frankoński system pieniężny, wprowadzając jako standard frankońskiego srebrnego funta (408 g), który dzielił się na 20 solidów lub 240 denarów – ten system przetrwał w Wielkiej Brytanii i Irlandii aż do 1971 r. Po upadku Konstantynopola kupieckie włoskie miasta-państwa Genua i Florencja wprowadziły w 1252 r. system monety złotej – genueńska zwana była genoin, zaś florencka – floren. W XV w. ich miejsce zajął wenecki dukat.

Pieniądz papierowy

W 800 r. p.n.e. za panowania cesarza Hien Tsunga papierowych pieniędzy zaczęli używać Chińczycy i stosowali je przez następnych kilkaset lat. Wartość tego pieniądza nie wynikała z wartości materiału, z którego został wykonany, tylko została mu przypisana mocą cesarskiego dekretu. Jest to tzw. pieniądz zdawkowy, czyli pieniądz sam w sobie pozbawiony wartości. Pieniądz papierowy w Chinach stosowany był najszerszej około 1000 r. n.e., a wyszedł z użycia wraz z rozkładem społecznym wskutek podboju państwa chińskiego przez Mongołów około roku 1500.

Weksle

Prowadzenie handlu na większe odległości w sytuacji, gdy jedynym środkiem przechowywania wartości były towary lub monety, nie było łatwe. Kupieckie miasta-państwa w północnych Włoszech jako pierwsze zastosowały więc jako środek płatniczy certyfikaty dłużne – weksle. Aby ograniczyć ryzyko, że kupiec zostanie podczas podróży napadnięty i obrabowany, kupcy zamiast pieniędzy zabierali ze sobą weksle. Na tych dokumentach podawano informacje o wierzycielu i dłużniku, datę płatności oraz ilość złota lub srebra, na jaką weksel opiewał. Wkrótce bankierzy zaczęli handlować również samymi wekslami. Najstarszy z takich kontraktów, który zachował się do naszych czasów, pochodzi z 1156 r. Weksle używane były w późniejszych czasach głównie przez włoskich kupców, a bimetalizm dominował aż do wojny trzydziestoletniej. Z powodu zamętu gospodarczego, który spowodowała wojna, niektórzy władcy – np. królowie Szwecji – zaczęli preferować pieniądze papierowe. Następnie pieniądz papierowy został wprowadzony przez Bank of England (w 1694 r.) oraz Banque Générale we Francji (w 1716 r.). Wprowadzenie papierowych pieniędzy zdawkowych w Europie zapoczątkowało całkowicie nowy etap w ewolucji pieniądza. Odpowiedzialność za wprowadzenie i nadzór nad systemem pieniądza zdawkowego w danym kraju pozostawała nadal w gestii rządów, ale coraz większą rolę w funkcjonowaniu krajowej waluty zaczęły odgrywać inne instytucje prywatne i publiczne takie jak banki centralne oraz system finansowy.

System waluty złotej

Od momentu wprowadzenia pieniądza zdawkowego przed mniej więcej dwustu laty system monetarny uległ radykalnej zmianie. Pieniądz papierowy stał się – i nadal jest – prawnym środkiem płatniczym jedynie z mocy prawa ustanowionego przez kompetentne władze. Emitowany był w ustalonych jednostkach waluty krajowej i miał jednoznacznie określoną wartość nominalną. Przez długi czas państwa trzymały w swoich bankach centralnych rezerwy złota, by zapewnić wiarygodność swojej waluty – system ten znany jest jako system waluty złotej. Poszczególne waluty – w formie monet i not bankowych – były wymienne na złoto po ustalonym kursie. Pierwszym krajem, który w 1816 r. wprowadził system waluty złotej była Wielka Brytania. Kurs wymiany funta na złoto w wysokości 3,811 funta szterlinga za uncję określił w 1717 r. sir Isaac Newton. Wraz z początkiem I wojny światowej, aby sfinansować jej koszty, wiele krajów zaczęło drukować coraz więcej pieniędzy. W Niemczech na przykład liczba banknotów emitowanych przez Reichsbank wzrosła z 2593 mln w 1913 r. do łącznej liczby 92 844 720,7 mld banknotów w obiegu w dniu 18 listopada 1923 r. Doprowadziło to w końcu do hiperinflacji. Przy coraz większej ilości pieniędzy znajdujących się w obiegu wiele krajów zawiesiło wymiennalność swoich walut na złoto, którego krajowe rezerwy przestały wystarczać na ich pokrycie. Brytyjski system waluty złotej załamał się ostatecznie w 1931 r., ale odżył ponownie w 1944 r. na międzynarodowej konferencji w amerykańskiej miejscowości Bretton Woods. Doszło tam do uzgodnienia nowego systemu: kursy wymiany walut krajowych największych potęg ekonomicznych zostały sztywno powiązane z dolarem, który z kolei był wymienny na złoto po stałej cenie 35 USD za uncję. System monetarny z Bretton Woods jest więc czasem nazywany systemem dewizowo-złotym. Banki centralne były gotowe wymieniać walutę krajową na dolary i odwrotnie. System monetarny z Bretton Woods załamał się w 1971 r. i od tej chwili waluty najważniejszych gospodarczo krajów stały się pieniądzem w pełni zdawkowym. Ponadto większość krajów zdecydowała się uwolnić kursy swoich walut. Ewolucja pieniądza trwa nadal. Pojawiło się wiele niematerialnych form pieniądza.

Pieniądz elektroniczny

Pieniądz elektroniczny jest odpowiednikiem pieniądza „fizycznego”, ale przechowuje się go wyłącznie na elektronicznych nośnikach danych (np. kartach), niepowiązanych z kontem bankowym posługującej się nim osoby. Służy do dokonywania transakcji płatniczych i jest akceptowany przez inne podmioty i przedsiębiorstwa niż instytucja, która wyemitowała pieniądz elektroniczny. Emitent pieniądza elektronicznego ma obowiązek wymienić środki z powrotem np. poprzez wpłatę na konto bankowe lub umożliwienie wypłaty w postaci gotówki.

Waluty wirtualne

Waluty wirtualne nazywane są również potocznie kryptowalutami.

Waluta wirtualna to cyfrowe odwzorowanie wartości, które jest wymienne w obrocie gospodarczym na prawne środki płatnicze i akceptowane jako pośrednik wymiany. Ponadto może być elektronicznie przechowywana lub przeniesiona albo może być przedmiotem handlu elektronicznego. Waluty wirtualne nie są:

-
- a) prawnym środkiem płatniczym emitowanym przez NBP, zagraniczne banki centralne lub inne organy administracji publicznej,
  - b) międzynarodową jednostką rozrachunkową ustanawianą przez organizację międzynarodową,
  - c) pieniądzem elektronicznym,
  - d) instrumentem finansowym,
  - e) wekslem lub czekiem.

Można zauważyć, że waluty wirtualne nie są pieniądzem elektronicznym w rozumieniu prawa. To cyfrowa reprezentacja umownej wartości, która nie jest emitowana ani gwarantowana przez żaden bank centralny na świecie (np. polski złoty emitowany jest przez NBP). Kryptowaluty wykorzystują zazwyczaj algorytmy kryptograficzne. Są używane przez niektóre osoby fizyczne lub prawne jako umowny środek płatniczy, który nie jest emitowany przez bank centralny. Wykorzystuje się je w handlu elektronicznym, poza obrotem bankowym. Zazwyczaj nie mają jednostki centralnej, która zarządza systemem waluty wirtualnej lub którą ją nadzoruje. Nie ma też jednego emitenta. Waluty wirtualne są zazwyczaj systemami zdecentralizowanymi budowanymi przez daną społeczność. Waluty wirtualne nie są walutami takimi jak euro, dolar, jen japoński, złoty itd. W większości przypadków nie wiadomo, kto odpowiada za daną walutą wirtualną, ponieważ działa ona według komputerowego programu, algorytmu.

Najpopularniejszą walutą wirtualną jest bitcoin, jednak istnieje wiele innych kryptowalut: ether, ripple, litecoin, dash, nem i inne. Wiele kryptowalut działa na bazie podobnych kodów źródłowych.

Posiadanie walut wirtualnych wiąże się z wieloma rodzajami ryzyka, których użytkownicy powinni być świadomi, zanim zdecydują się zainwestować swoje oszczędności:

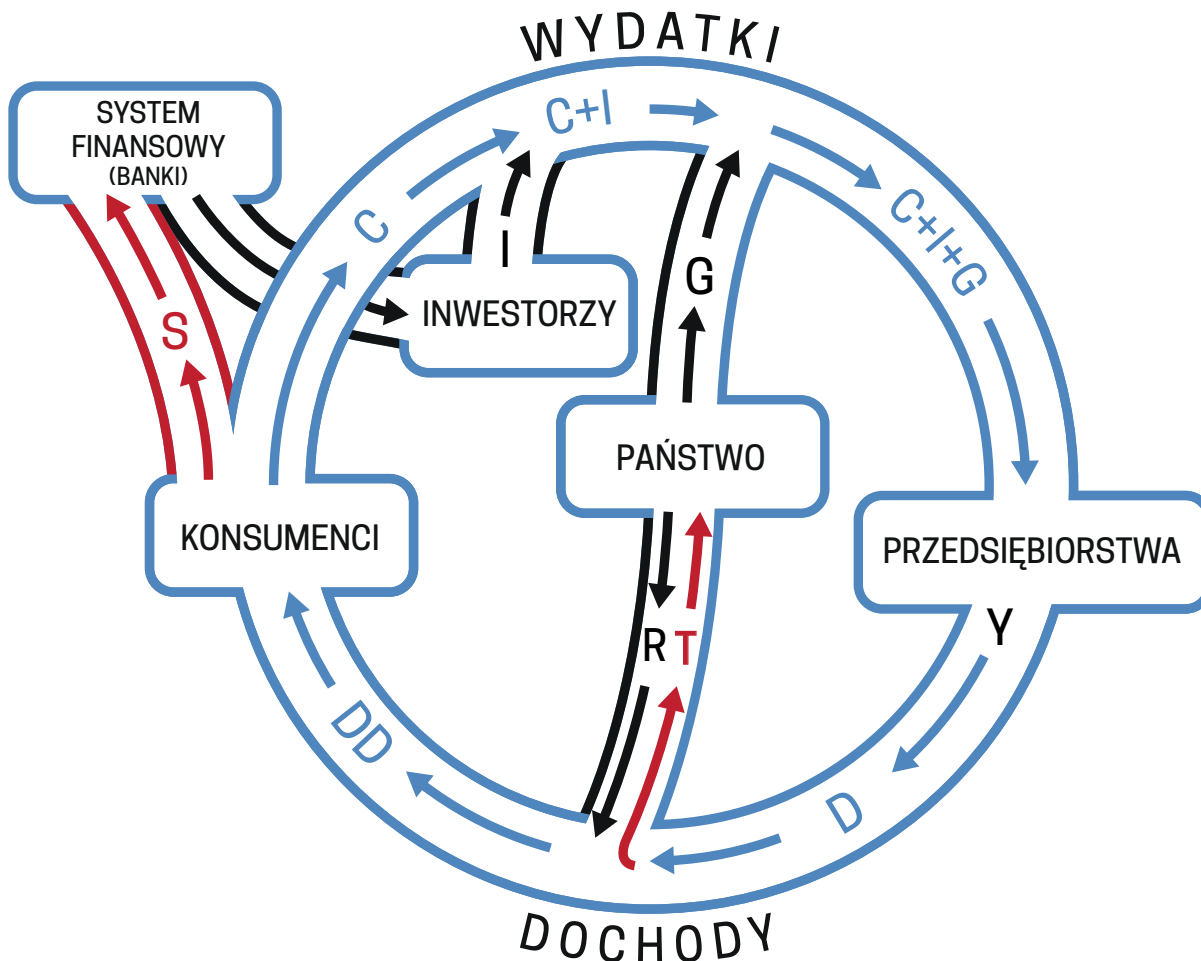
- **Ryzyko związane z możliwością utraty środków z powodu kradzieży.** Waluty wirtualne mogą być przedmiotem kradzieży, np. w wyniku cyberataku na podmiot prowadzący wymianę walut wirtualnych lub infrastrukturę użytkownika. W Polsce w niewyjaśnionych okolicznościach zakończyło działalność kilka platform wymiany walut wirtualnych. Straty klientów z Polski sięgają nawet w jednym przypadku ponad 100 mln zł. Dochodzenie roszczeń i odzyskanie środków przez użytkowników może być w takiej sytuacji niemożliwe.
- **Ryzyko związane z brakiem gwarancji.** Środki utrzymywane w walutach wirtualnych nie są gwarantowane przez Bankowy Fundusz Gwarancyjny, gdyż nie są one depozytami bankowymi. W przypadku bankructwa firmy świadczącej wymianę walut wirtualnych lub je przechowującej żadne środki nie będą wypłacone przez Bankowy Fundusz Inwestycyjny.
- **Ryzyko związane z brakiem powszechnej akceptowalności.** Waluty wirtualne nie są powszechnie akceptowalne w punktach handlowo-usługowych. Nie są też prawnym środkiem płatniczym ani walutą. Oznacza to, że sklepy i punkty handlowo-usługowe nie mają obowiązku akceptowania płatności w walutach wirtualnych, nawet jeżeli wcześniej je akceptowały.

-
- **Ryzyko związane z możliwością oszustwa.** Niektóre oferowane formy inwestowania w waluty wirtualne mogą mieć charakter piramidy finansowej, co może w krótkim czasie doprowadzić do utraty środków finansowych inwestora. Jeżeli tego typu sytuacja będzie miała miejsce w Polsce, jedyną formą ochrony będzie postępowanie karne, ponieważ żadne polskie instytucje ochrony inwestorów czy konsumentów (Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów, Komisja Nadzoru Finansowego) nie mają prawnych możliwości pomocy. Znacznym utrudnieniem w dochodzeniu roszczeń jest to, że podmioty obracające walutami wirtualnymi działają w różnych krajach o różnym stopniu ochrony użytkowników.
  - **Ryzyko związane z dużą zmiennością ceny.** Dotychczas ceny walut wirtualnych charakteryzowały się wysoką zmiennością. Pojedyncze transakcje walutami wirtualnymi mogą istotnie wpływać na kształtowanie się ceny.

RUCH OKRĘŻNY WYDATKÓW I DOCHODÓW

Y- REALNA PRODUKCJA
D- DOCHODY BRUTTO
T- PODATKI
R- TRANSFERY
DD- DOCHODY DO DYSPOZYCJI
S- OSZCZĘDNOŚCI
C- WYDATKI KONSUMPCYJNE
I- WYDATKI INWESTYCYJNE
G- WYDATKI RZĄDOWE

Strumienie czerwone-
WPŁYWY Z RUCHU OKRĘŻNEGO

Strumienie czarne-
WPŁYWY DO RUCHU OKRĘŻNEGO

Karta pracy 1. Formy pieniądza

Dla nauczyciela

Grupa 1

Odszukajcie i wypiszcie informacje na temat pieniądza towarowego

Grupa 2

Odszukajcie i wypiszcie informacje na temat pieniądza bezgotówkowego

Grupa 3

Odszukajcie i wypiszcie informacje na temat kruszca

Grupa 4

Odszukajcie i wypiszcie informacje na temat pieniądza kruszcowego

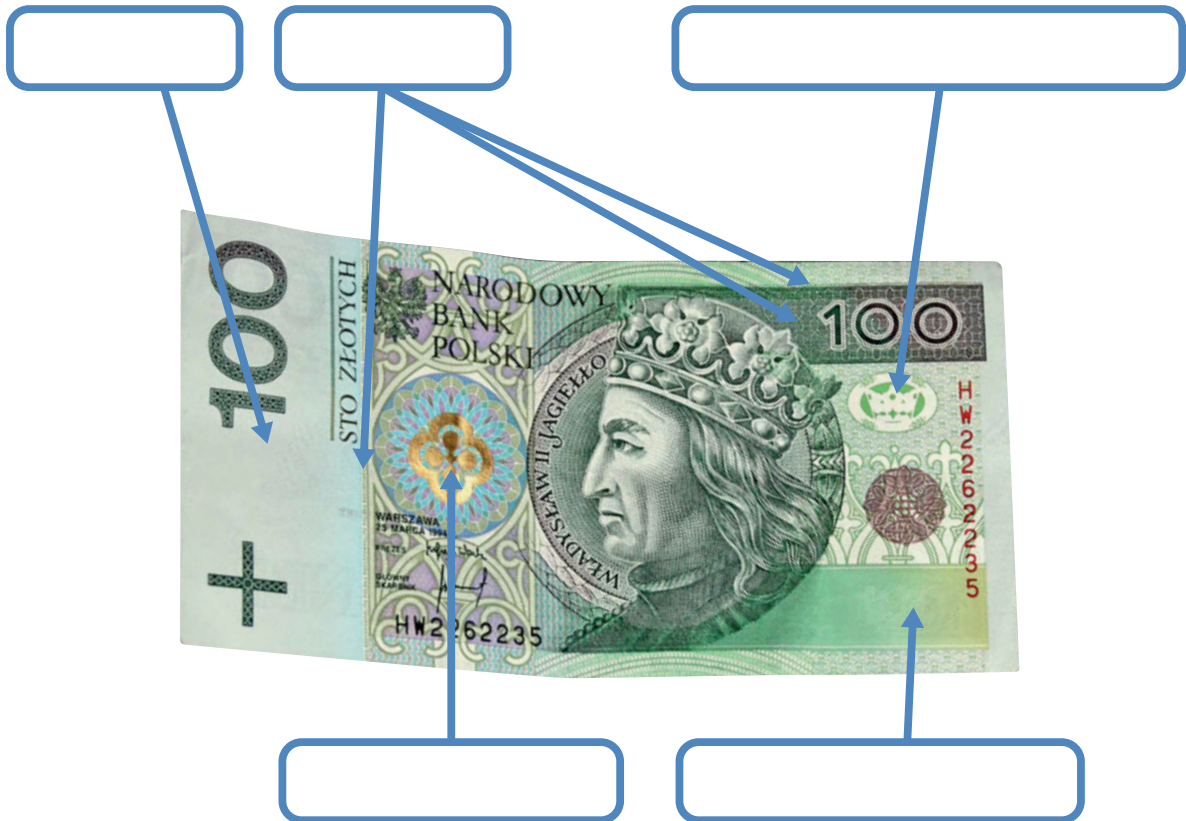
Grupa 5

Odszukajcie i wypiszcie informacje na temat pieniądza papierowego

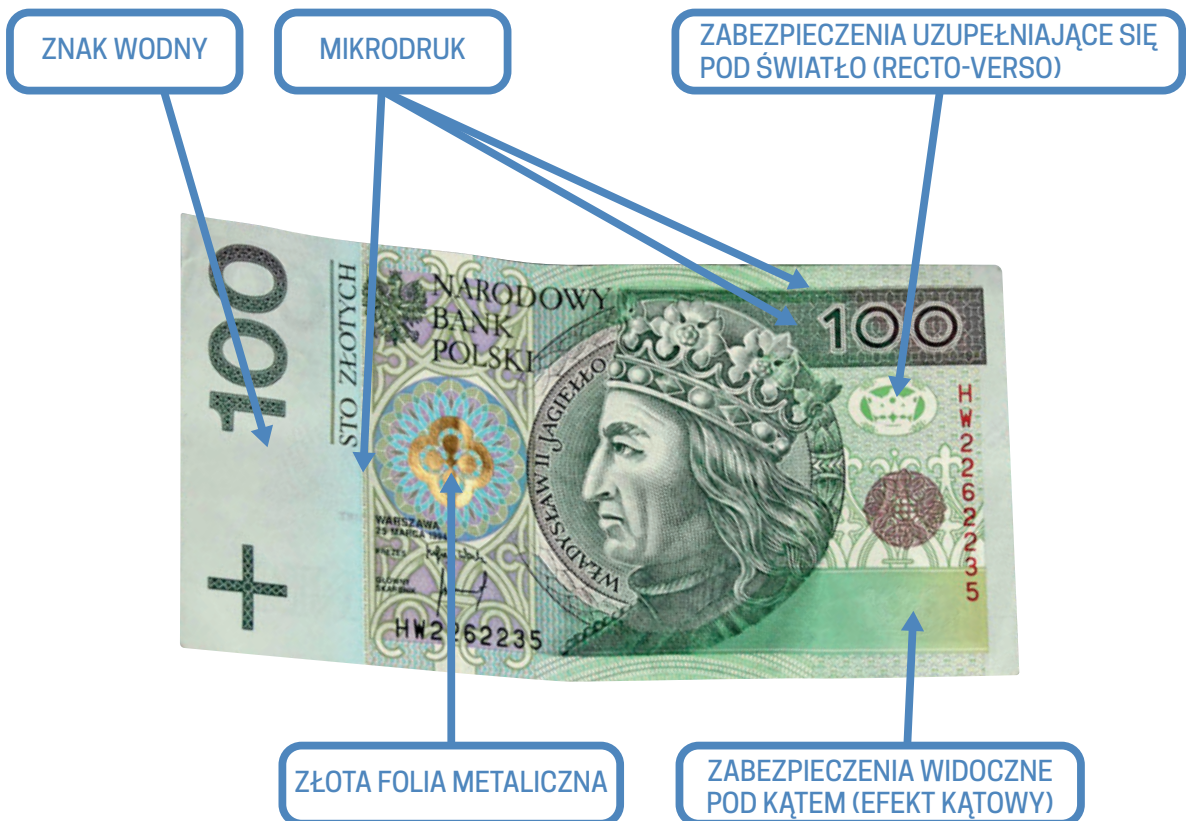

Karta pracy 3. Zabezpieczenia pieniądza Dla nauczyciela

Odpowiedzi.

Karta pracy 4. Propozycja zadań dodatkowych dla ucznia

Dla nauczyciela

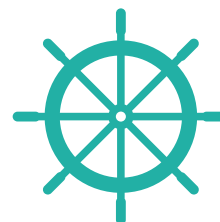
A) Rebus:

ANI

+

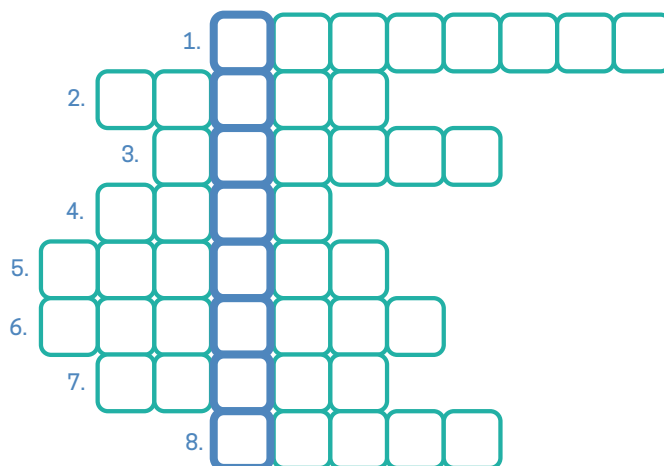
S

Odpowiedź:

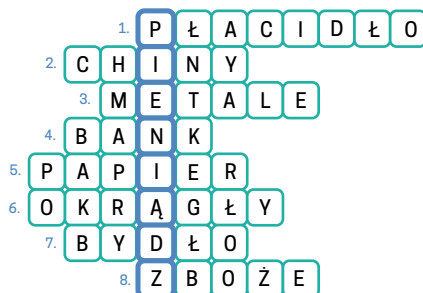
BARTER

B) Krzyżówka:

1. Dobro, które stanowiło pośrednik wymiany przed powstaniem pieniądza.
2. W tym kraju po raz pierwszy zastosowano pieniądz papierowy.
3. Złoto i srebro to ..... szlachetne.
4. W nim pieniądze są najbezpieczniejsze.
5. Z niego najczęściej wytwarza się banknoty.
6. Taki kształt mają monety.
7. Zwierzęta te były w starożytności jednym z powszechnych płacideł.
8. Jedno z pierwszych płacideł wspomniane już w kodeksie Hammurabiego, wygodne ze względu na powszechność stosowania i dużą podzielność, jednak o stosunkowo niewielkiej wartości.

Odpowiedzi:

C) U szereguj w kolejności chronologicznej formy pieniądza:

Odpowiedź: Banknot (4), Grudka złota (2), Karta kredytowa (5), Moneta (3), Zboże (1)

Karta pracy 2. Analiza obiegu pieniądza

Przedstaw ruch okrężny pieniądza w gospodarce w postaci schematu i w sposób opisowy, następnie zaprezentuj na forum klasy.

Schemat:

Opis: .....

.....

.....

.....

.....

.....

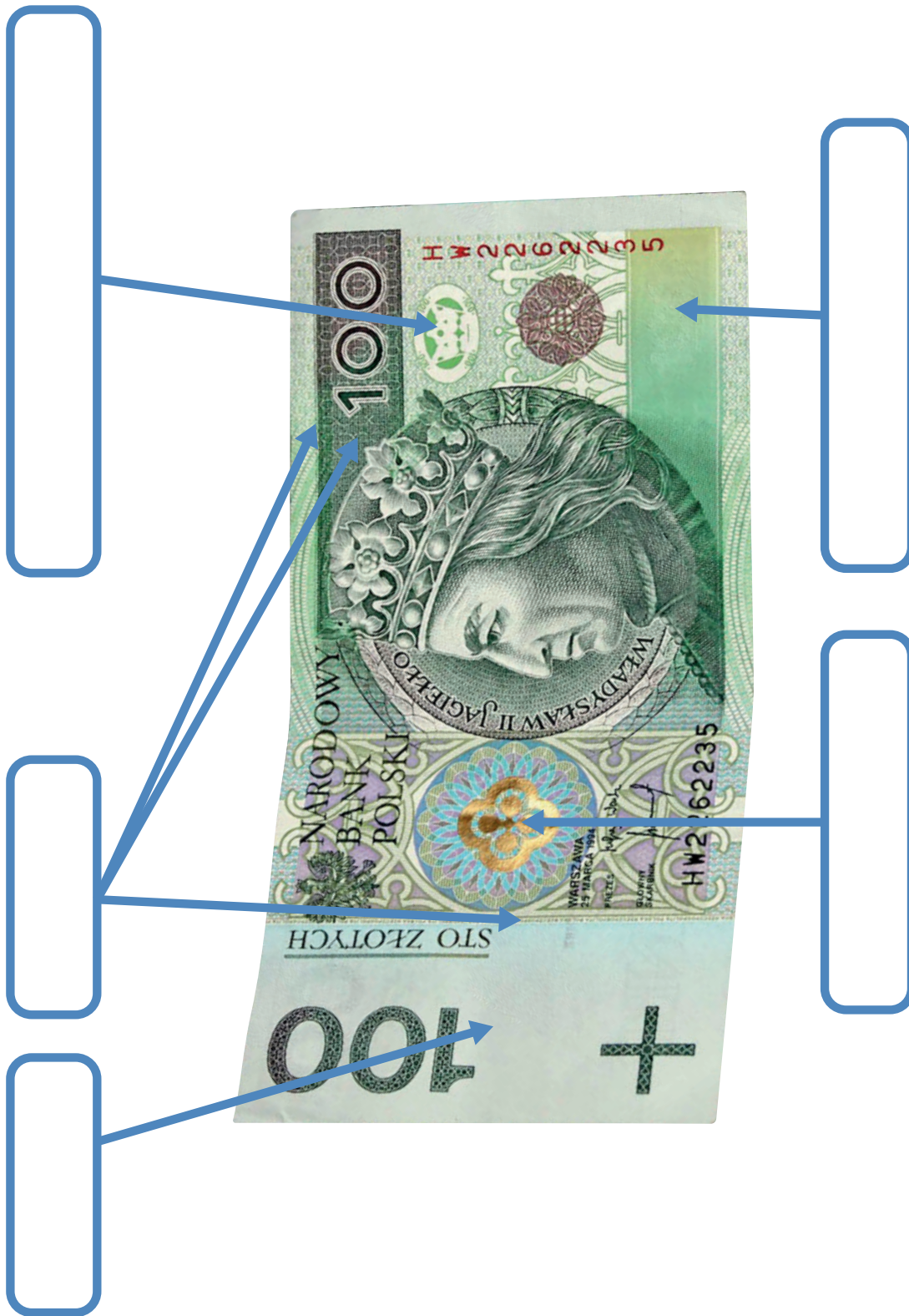
.....

.....

.....

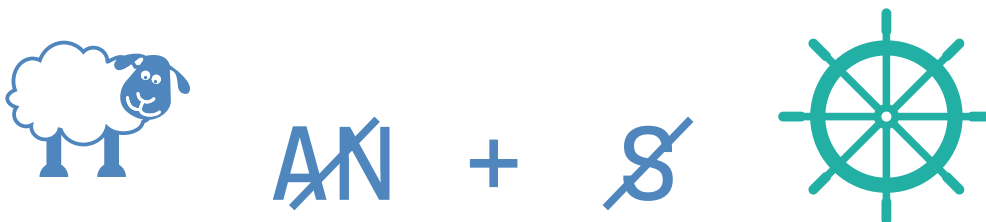
Karta pracy 3. Zabezpieczenia pieniądza

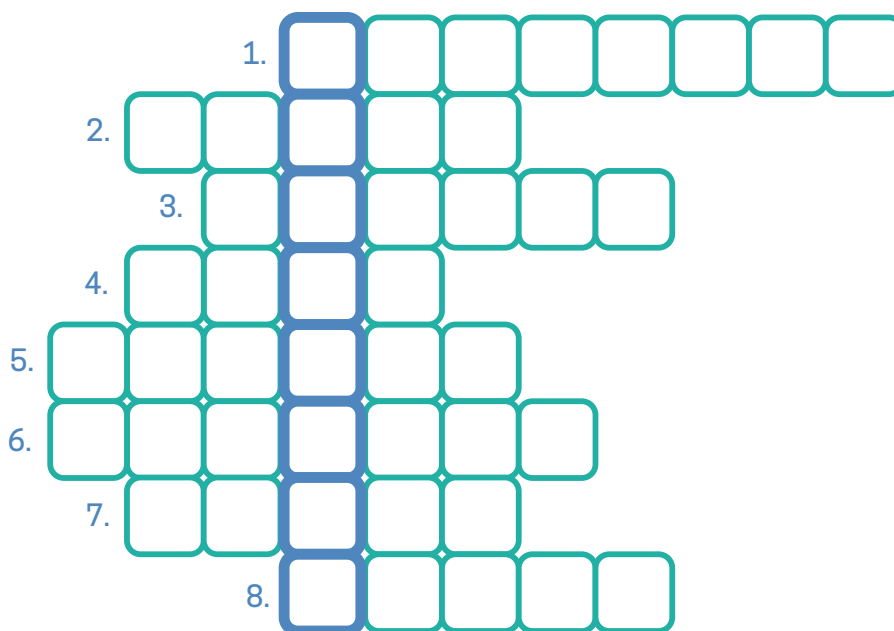

Karta pracy 4. Propozycja zadań dodatkowych dla ucznia

A) Rebus:

B) Krzyżówka:

1. Dobro, które stanowiło pośrednik wymiany przed powstaniem pieniądza.
2. W tym kraju po raz pierwszy zastosowano pieniądz papierowy.
3. Złoto i srebro to ..... szlachetne.
4. W nim pieniądze są najbezpieczniejsze.
5. Z niego najczęściej wytwarza się banknoty.
6. Taki kształt mają monety.
7. Zwierzęta te były w starożytności jednym z powszechnych płacideł.
8. Jedno z pierwszych płacideł wspomniane już w kodeksie Hammurabiego, wygodne ze względu na powszechność stosowania i dużą podzielność, jednak o stosunkowo niewielkiej wartości.

C) Uszereguj w kolejności chronologicznej formy pieniądza:

Banknot, Grudka złota, Karta kredytowa, Moneta, Zboże

Edukacja NBP

www.nbp.pl/edukacja